

velük beszéltem, s akkor utazzanak holnap Sigmaringenbe. Mindent megteszek, rajtam nem fog múlni semmi.

— Köszönöm kedvességét.

Ebben maradunk. És Aladár ígéri, eredmény esetén próbálja telefonon közölni velünk — pék házigazdánk telefonja működik, — ha nem sikerül, akkor motorkerékpárján kiszalad hozzánk.

ÉJJELI MENEDÉKHELY ÉS MAGYAR TÖRTÉNELEM SIGMARINGENBEN

Sem egyik, sem másik megoldás nem következett be, tehát nem sikerült a telefon-elintézés, mennünk kell. Feleségemmel és fiammal keltünk útra. Száz márkás útiköltséget, s két és fél napos fáradalmat elháríthatott volna a telefonbeszélgetés, mert a sigmaringeni vezető kérdésünkhöz azonnal hozzájárult.

Szobát persze nem kaphattunk — ebben igaza volt Horthy-nának, — és egy zárda éjjeli menedékhelyén kellett töltenünk az éjszakát.

Ez az éjjeli menedékhely ugyan nem rajzolható oly komor színekkel, mint Gorkijé és általában az orosz íróké, de azért kellemesebb szállást is elképzelhettem, még a menekülés szalmazla (plusz orosz aknázás, légi gépfegyverezés izgalma) után is.

De költség, fáradalom, éjjeli tömegszállás is megérte számunkra, mert szellemi és anyagi vonalon egyaránt eredménnyel járt utunk — a wangeri UNNRA kebelében való meghagyáson kívül is. Az anyagi eredményt az jelentette, hogy sigmaringeni üzletek a húsvéti vásárra rendelték játékainkból.

Szellemi vonalon az jelentett eredményt, hogy már a hivatalban értesültem arról, hogy Anna kir. hercegasszony lelkesen akciózik a környékbeli magyarok érdekében. Azt tudták, hogy a Hohenzollern hercegek várkastélyában lakik családjával, de férjéről, József Ferenc kir. hercegről nem tudtak semmit. Nem élne együtt családjával?

A várkastély felé tartó utunkon az utcán is akadt egy öreg német asszony, aki elismeréssel beszélt a kir. hercegasszony tevékenységéről, de férjéről ez se tudott.

A hercegi, fejedelmi várkastélyt — melyben Petain francia államfő is menedéket talált egy ideig, miután a később Horthyék szálláshelyévé lett bajor kastélyt elhagyta — éppúgy megkímélte a bombázás, mint a várost és az itt, a fekete-erdei eredetéhez közeli kölyök-Duna hídjait.

Elgyönyörködöm egyik oldalon a Sváb Jura fenyőkoszorúta magas nyúlványában, a másik oldalon a Duna-kanyar fölé emelkedő, soktornyú várkastélyban, melynek tornyán most a fehér-

fekete Hohenzollern-lobogó helyet kék-fehér-piros francia zászló leng.

A katolikusnak megmaradt Hohenzollern-ág máig megtarthatta kis tartományát, melyben 43 vára, kastélya, esetleg már rommá vált kisebb-nagyobb várkastélya volt, míg a protestáns lett másik ág, a német királyi, császári trónra jutott, ahonnan az első világháborús vereség taszította le.

A régi magyar dicsőség, nagyság emlékei is előjönnek itt, Sigmaringen-ben — akár az achbergi várban — amikor arra gondolok, hogy a Zoller-ös a budai királyi várban vette át az emelkedés első lépcsőjét jelentő fejedelmi rangot a később német-római császárrá lett Zsigmond királytól.

Ez a budai vár azóta többször pusztult és íme, most megint súlyosan rongálta bomba azt a modern királyi várkastélyt, ahol az utóbbi két és fél évtizedben Horthy kormányzó székel, amíg német fogságba nem került.

Most meg ennek a pompás várkastélynak ura: Ferenc József Hohenzollern herceg van a szövetségesek fogságában München mellett, — mint SS-tábornok.

Olyan korban élünk, mikor fejedelmek, államfők, hercegek, kormányvezetők királyi kastélyokból börtönök mélyére zuhannak és köztük még tán a legkevesebb panaszra Horthynak van oka...

Amikor a várkastély keleti, modern jobbszárnyán érdeklődünk, megtudjuk, hogy Anna kir. hercegasszony vidéken tartózkodik jelenleg, de férje, József Ferenc kir. herceg itthon van. Ez jó. De odafenn a nevelőnő azt mondja, hogy a fenséges úr sétálni és dolgait intézni elment hazulról. Várjuk meg. Addig gyermekeivel beszélgetünk, akik valamennyien jól beszélnek magyarul.

BESZÉLGETÉS A NINCSTELEN JÓZSEF FERENC KIR. HERCEGGEL

Dél felé közeledik az idő, amikor a kir. herceg hazatér és meleg barátsággal, örömmel fogad. Délre jár, magam nem tartom az időt alkalmasnak a beszélgetésre, mégis betessékel bennünket feleségemmel és fiammal az egyik szobába, ahol zongora is áll.

Most rövid ideig beszélgetünk József Ferenc kir. herceggel, akit betegsége és az átélt izgalmak annyira megöregítettek, hogy idegen helyen nem ismernénk rá.

Délutáni második látogatásunk adott alkalmat hosszabb beszélgetésre, amikor gyermekeit a segítőszervezetnél kapott mézeskaláccsal és húsvétra saját-készítette játékaikkal ajándékozzuk meg.

Ők nem kapnak UNRRA-ellátást és így édességhez, cukorhoz régóta nem juthattak, s szerinte boldoggá tettük ezekkel gyermekeiket.

Hazai együttes akciónkról és más emlékekről beszélgettem el a galambösszé, törődött öreggé lett kir. herceggel, akit otthon utoljára barna, jókiállású férfiként láttam, s aki jóval öregebbnek nézett ki, mint édesapja, József kir. herceg tábornagy.

Amikor elmeséljük, hogy mily nehezen jutunk anyaghoz, melyekből játékaink, babáink készülnek, s utóbbihoz haját éppúgy saját hajunkból készítünk, mint a festéshez az ecsetet, — meglepetésünkre azt válaszolja: Ő is a szemétdombon szedi össze azokat az anyagokat, melyekkel különböző technikai kísérleteket folytat.

Politikáról kevés szó esik, inkább történeti kérdések, az ő és családja, édesapja háborús, menekülési és más emlékeiről, Budapestnek, mint világhírű fürdővárosnak fejlesztése érdekében sajtóban, rádióban folytatott együttes akcióinkról s a budai színház létesítését célzó mozgalmunkról beszélgetünk. Jegyzeteimben érdekes anyag gyűlik össze mindebből.*

Egyszer aztán Horthyról is említés történik. Viszonyuk jó volt, nem hinném, hogy kedvezőtlen akar róla mondani. Amikor ránéz ajándékba adott játékainkra, melyeket húsvétkor kértünk átadni gyermekeinek, s említem, hogy az írói fantázia jó volt új játékok kitalálásához is, megjegyzi:

— Nagyon ötletesek, ügyesek, — ni csak ez a favágó erdész Horthyra hasonlít...

— Nem volt benne szándékosság, — válaszolom, — bár lehet, hogy most ő is foglalkozik hasonlóval, akár Vilmos császár tette a doorni magányban és ahogy mi is, menekült magyarok magunk termeljük ki tüzelőnket.

Említem, hogy az első világháború után éppúgy, mint a mostani összeomlás előtti napokban édesapját, József tábornagyot óhajtották többen kormányzóvá választani. Nem érintjük a király visszatérési kísérleteit, inkább kellemesebb témákról szólnunk.

Barátságosan emlékezik meg a kormányzóról, de amikor a háború kérdése kerül szóba, — keserűen említi a bombázás szörnyűségeit, budai és aicsuti kastélyuk pusztítását, — és így szól:

— Nem akarom okolni Horthyt, de az nagy hiba volt, hogy az országgyűlést nem kérdezték meg és fajt accompy, befejezett tény elé állították... pedig a hadüzenet az országgyűlés joga volt...

Ezt már a felsőház tagja, a törvényhozó mondja. De nem időzik a kérdésnél, csak az országnak a tatárjáráshoz hasonló pusztulásáról beszél, efelett kesereg.

— Magam is csak egy kérdést teszek fel ezzel kapcsolatosan:

ha a hadüzenet kérdése a felsőház elé kerül, megtagadta volna hozzájárulását?

— Nem. Magyarország olyan helyzetben volt, hogy nem térhetett ki a részvétel elől, ... ez is a trianoni országcsönkítés következménye volt...

Sok mindenről beszélgetünk még, s aztán otthon hamarosan hosszú fejezetet írok róla „A hadnagynő” című könyvem részére.

„Ágrólszakadt kir. herceg a sigmaringeni várban.”

Ez volt a fejezet címe és belőle évtized múltán ugyanezzel a címmel néhány tárcára való anyagot közöltem new-yorki lapomban, a Szabad Magyarországban. Sajnos, akkor az tette időszerűvé, hogy nem sokkal korábban portugáliai emigrációjában meghalt József Ferenc kir. herceg. A család olvasta a lapban írásomat, s több példányt kért belőle. Akadt olvasóm, aki a címet kifogásolta.

Jóval később visszatértem az anyaghoz és még néhány részletet közöltem a fejezetből, s előszóban megmagyaráztam az „ágrólszakadt” kifejezés jelentőségét. A szegény embert aposztrofálták így a magyar mesékben, s magamról is így írtam. Bizony mindketten ágrólszakadt szegények lettünk, hisz minde-nünk ott maradt a szétdőlt, ellenségtől megszállott kis hazában.

Bár ők nem gyalogszerrel, hanem autón menekültek, mint mondotta, nem az értékek voltak fontosak, hanem a gyerekek, a család, s mivel velük megtelt a kocsik, az értékek lemaradtak. De hisz a kincsek kis helyen is elfértek volna.

Talán éppúgy elmaradtak tőlük, mint Pálffy gróféktól. Szóba került, hogy ruháik is, azzal a szép zsinóros fekete magyar ruhájával együtt, amelyet az én magyar ruhám mintájára csináltatott.

Ugyanis az tetszett legjobban a kir. hercegnek a Városi Színházban rendezett sorozatos ünnepségek során szereplő magyar ruhák közül, melyet én viseltem beszédem idején. Hisz mint a névmagyarosító és magyarabb magyarság mozgalom vezetője minden magyar tradíció megbecsülése mellett a magyar ünneplőt is propagáltam.

És addig, míg a háború a német ellenzést kiváltó, politika-mentes nemzeti, társadalmi mozgalmat meg nem akadályozta, a kb. háromnegyedmillió új magyar név mellett a magyar ruha is elterjedt, törvényhozástól az iskoláig.

El is keseregtek József Ferenczel azon, hova jutottak szép törekvéseink e téren is a háborúvesztés, megszállás kaotikus állapotában.

Rokonáról, Gottfried kir. hercegről és szép feleségéről is esett szó. Érdeklődésére tájékoztattam mindarról, amit Horthy kormányzóról tudtam, úgyszintén ifj. Horthyné wangenit életéről is.

Hozzáfűztem: amennyire nem tetszett, hogy nem tudta ügyünket telefonon elintézni, annyira nem bánom utólag, hisz így annak a várkastélynak és gazdájának érdekes története, amely és aki hajlékot adott neki és családjának a nincstelenségben, meg a vele való beszélgetésem, érdekes történelmi anyaga is elmaradt volna.

*Később látom, hogy időt szenteltünk a szertefoszlott álmok, szép törekvések sorában a budai Déryné színházmozgalomnak, melyhez mindkettőnknek érdekes emlékek fűttek. Ezek — egyes szereplőivel — aztán Amerikába is elkísértek. A nagy budai színház ötlete Somody Pálé volt, aki Nemzeti Színház-i tagság után a harmincas évek közepén a kormánypárt központi titkáráként működött. Nagyszabású színház-tervét azzal hozta hozzám, hogy a mozgalom sikere akkor várható, ha nemcsak a fővárosi vonatkozásban ki-sebbségben lévő kormánypárt, hanem az uralmon lévő kereszténypárt is támogatja. Miután utóbbinak az időben vezetőségi tagja voltam — a napi-politikától a névmagyarosító mozgalom érdekében való visszavonulásom előtt — tegyem magamévá és legyen kettőnk javaslata. Így lett s a mozgalom indult. József kir. herceg tábornagy, az Akadémia elnöke állt élre. És annyira szívén viselte sorsát, hogy amikor lázas betegen nem tudott le-jönni a Várból az Akadémián tartott vezetőségi értekezletre, szárnysegédével kocsit küldött s kérte, menjünk fel hozzá. Mentünk szívesen. Engem néhányunkkal Herczeg Ferenc vitt fel nagy fekete autóján. És az idős kir. herceg hosszan tárgyalt velünk, sőt akkor is folytatni akarta az értekezletet, mikor lázas állapotára hivatkozva egyik részletkérdés halasztását kértem. Ez emlékeztetett arra, amit az első világháborús olasz front bejárásáról és történetéről írtam "Húsz év után" című és a Magyarországon folytatólágosan megjelent könyvanyagomban: mint parancsnok lázas betegen is kiment az első vonalba, sőt sebesült katonáját hátán vitte kötőzőhelyre. Ilyen tényeiért lett aztán oly népszerű, hogy honvédeink "József apánnak" hívták. Amikor ez is szóba került Sigmaringenben, a tábornagy fia keserűen jegyezte meg: Most más "József apánkat" népszerűsítene az otthon uralomra kerültek: Sztalint. Igen, azok, mondtam erre, akik a magyar nép fiainak, a hősieken harcoló magyar bakáknak József apját is szívesen "népbíróságuk" elé hurcolnák.

A Déryné színházmozgalom fővédnökségét, díszelnökségét később József Ferenc vette át, női vonalon pedig felesége vitte lelkesen és megalakult a színházi részvénytársaság, előkelő személyiségek, Herczeg Ferenc, Almási Balog Elemér, a bankvezér Reményi-Schneller Lajos — akiből aztán pénzügyminiszter lett, — meg mások élenállása révén és derék atyámfia, Somody Pál buzgólkodásából százezrek gyűltek össze. Magam budai előadókör-üttal és sajtóközleményekkel járultam a kérdés előbbreviteléhez. A kir. herceg is nagy elismeréssel szólt Somody Pál főtitkárról. Ő volt a lelke a mozgalomnak, hangoztatta, ami természetes a lelkes színházi szakembernél. Két millió pengős színházi terv készült, melyben részt vett kitűnő mérnök-barátunk, — Padányi-Gulyás is, akivel aztán az 56-os szabadságharc után kimenekült Palit családjával a bécsi táborból együtt segítettük amerikai kivándorláshoz. Vele gyakran idézzük a szép budai emlékeinket, melyek részletesen helyet kaptak "Örök szerelem" című élményregényem második kötetének arról az időről szóló részében. Pali az amerikai kulturlális életnek is tényezője lett, mint előadó, rendező és mint New Brunswick-i könyváruda tulajodonsa, sőt könyvkiadó. Egyetemi végzettségű gyermekei apjuk nyomában járnak. Nagy dolog volt az is — emlegettük Palival — hogy ha a kö-zönség összehozza az egy milliót, a másikat a főváros és állam vállalta.

A KIADATÁS DAMOKLES KARDJA

Amikor szóba került a királyi herceggel, hogy Horthyt a jugoszlávok kikérik, részvétellel szólt róla és reményét fejezte ki, hogy nem adják ki. Aztán a következő hónapban már náluk is nagy izgalmat keltett a hír: a moszkvai irányítású budapesti kormány kikérte édesapját, József kir. herceg tábornagyot és Albrecht kir. herceget. Miért? Aktív, irányító politikával egyik se foglalkozott, a tábornagy katonai vonalon se szerepelt, Albrecht ugyan ezredesként szolgált a honvédségben, de szerepe nem volt több, mint akármelyik ezredesé. Pár hetes izgalom után jött a hír, hogy az amerikaiak nem adják ki József és Albrecht kir. hercegeket. Előbbi német földön él egyik hercegi rokonnál, utóbbiról az a hír járja, hogy Svájcban élt, de máris útban van Dél-Amerika felé.

Még április közepén hallok a nálam járó Dr. Sorbán Jenő gömöri alispán barátomtól, hogy amerikai zónából jártak itt ismerősei, akik a sok éhezés miatt szerettek volna ide áttelepülni, de nem sikerült, — hogy ott Horthyékról az a hír járja, hogy már megvan az angliai útlevelük, de onnan szeretnének tovább menni Amerikába. Károlyi Sonja is említett nekem hasonló, így a hír talán nem volt egészen alaptalan — persze vágyként merülhetett fel Horthy családjában ilyen, — miként sok menekültnél — de egyelőre még a kiadatás Damokles-kardja is ott libegett a kormányzó feje felett.

Szonja szerint a vágyat alátámasztotta az amerikai külügy-miniszter mostanában történt állásfoglalása is. Eszerint hat osztályba sorolta az Amerikába befogadhatókat, s köztük azokat is, akik azért nem térhetnek vissza hazájukba, mert ott politikai üldözésnek volnának kitéve.

Ez pedig Horthyékra is vonatkoznék, ha nem adják ki.

Egyébként a nürnbergi tárgyaláson ismét szóba került Horthy kormányzó. Göring marsall 17 órás védőbeszédet mondott, melyben arra is figyelmeztetett: nem veszik észre, hogy a bolsevizmus már ott dörömböl Anglia és Amerika kapuin is. Ő, vagy egy másik vádlott német miniszter az angol ügyész kérdésére: igaz-e, hogy Horthy néhány hétig a mauthauseni táborban is volt fogolyként, azt válaszolta:

Erről közvetlenül nem tud, de ő is hallott ilyent.

Erről most hallok először. Eddig csak ifj. Horthy Miklós mauthauseni fogságáról tudunk, s nyilvánvaló, hogy vele cserélik össze édesapját. Csak a Waldsee melletti kastélyról tudunk, melynek vidékéről éppen most jutott el hozzám fénykép.

Romantikusan szép, fenyvesekkel borított hegyvidéken van a kastély, melynek a németek szerint „vendége”, nem is foglya volt a kormányzó és családja.

De az angol ügyész kérdésében bizonyos segítőkészség nyilvánult meg, mert akár igaz Mauthausen, akár nem, az angol-szások felé jó pont a hír a kormányzó részére.

Azt a gyanúmat, hogy fiával tévesztették össze, rövidesen megerősítette ifj. Horthy Miklósné, akivel újabb wangenit utam során beszéltem. Húsvét előtt becitálták az ottani UNRRÁ-hoz az összes környéki magyarokat, s csak ott derült ki, hogy tévedésből. Ugyanis csak a régi hontalanok számára adtak ki ekkor úgynevezett Nansen-útleveleket, melyek bármely országba való bevándorlásra jogosítottak, de nem vonatkozott a rendelkezés a magyarokra.

Bejelentem, hogy Sigmaringen meghagyott bennünket Wangen ellátásában, ezt azonban kéri igazolni, nehogy dupla ellátásban részesüljünk. Gondoltam, megkérem ifj. Horthynét, hogy az elmaradt múltkori telefonbeszélgetés helyett próbálja most telefonon kérni az igazolást. A gömöri alispánnal együtt indulunk hivatalába, ahol ezúttal egyedül találtuk.

Tájékoztatom sigmaringeni utunk eredményéről, s mikor mentegetőzik, hogy estig se kaphatott összeköttetést, s most se remél többet, így inkább írásban kell elintézni a dolgot, megjegyzem:

— Itt is olyan rossz a helyzet a telefon terén, mint otthon volt a háború vége felé?

— Még rosszabb.

Ezután elmondom látogatásom, beszélgetésem történetét József Ferenc kir. herceggel, s hozzáteszem: összetört, öreg ember lett belőle, sokkal öregebb, mint édesapja.

— Sajnos, sokan vagyunk így, — válaszolja.

AMIRŐL A ZÁRKÓZOTT CONSUELA HALLGAT...

Búcsúzóul arra kérem, hogyha a segítőszervezet tudna ruhát, cipőt kapni és juttatni a rászorulóknak, legyen részen és igyekezzék lehetővé tenni, hogy a magyar menekültek is kaphassanak. Igéri, de szerinte kevés a remény, hogy a szervezet ruhát kapjon.

Amikor kint járunk, Sorbán alispán megjegyzi:

— Hallottam róla, hogy ifj. Horthyné nem exponálja magát magyarokért, sőt nem is szívesen érintkezik velük.

— Erről nem tudok, Aladárékkal jó viszonyban vannak leányaival együtt. Háromszor beszéltem vele eddig, s az a benyomásom róla, hogy egyénisége hűvös, zárkózott, közel a ridegséghez. Lehet ebben szerepe arisztokrata származásának, otthoni

életének és az új helyzetbe való beilleszkedés nehézségének, de lehet annak a bizalmatlanságnak, félelemnek is, amivel szomorú tapasztalatok alapján általában az ismeretleneket fogadja.

— Ez lehetséges, — szól az alispán.

— Ugy látszik azonban, hogy természetében rejlik a más emberek sorsa iránti meleg érdeklődés hiánya. Ez nemcsak a magunkfajta polgáremberek irányában nyilvánul meg nála, — ami persze nem helyes, mert nem szerez népszerűséget, — hanem a főrangúak iránt is. Nyilván nem is törekszik népszerűsége, hisz zárkózottsága velem szemben se oldódik fel, bár tudja, hogy a kormányzóról tervezett könyvemben róla is szó lesz.

— Ez a szűkszavúság a mi helyzetünkben néha bántó, — jegyzi meg az alispán, aki pedig maga is a szűkszavúak közé tartozik, s nem tudom, hogy amikor Gömör-Kishont vármegye ura volt, hivatalában mennyivel lehetett barátságosabb a felekkel, hisz addig, míg jobban meg nem ismert, velem szemben is hűvösen tartózkodó, zárkózott volt.

— Hogy nemcsak egyszerűbb emberek irányában hiányzik nála az érdeklődés, — jegyzem meg, — azt tapasztalhattad most is, amikor a kir. hercegről beszéltem neki. A múltkor említette, hogy szívesen meglátogatná Anna kir. hercegasszonyt, ha nem kerülne két napba az út, s most alkalma lett volna felőle érdeklődni, ezt azonban nem tette. Egyszerűen tudomásul vette, amit röviden elmondtam József Ferencéről. Hallottad, mennyi volt a megjegyzése, amely csak az idő előtti megöregedésre vonatkozott.

— Mit gondolsz, mennyi idős lehet ő? — kérdi az alispán.

Mondok egy számot. Sokat mondtam.

— Még negyven éves sincs, csak jövőre lesz.

— Jóval többnek látszik. A meleg érdeklődés még hozzátartozói iránt sem nyilvánul meg nála. Amikor pl. megemlítem, hogy pesti lapban a letartóztatott „háborús bűnösök” közt láttam testvére, Károlyi Viktor gróf képviselő nevét, s megkérdeztem, tudja-e, hol tartják fogva, röviden ennyit mondott:

— A Markó-utcai fogházban ül.

— Ugyan! És nem kérdezett róla?

— Nem. Csodálkoztam.

Tehát tudják, hogy családjuk képviselő-tagja a népügyészség fogházában ül és valószínűleg inkább a Horthy-rokonság miatt, mint saját működése miatt, súlyos ítélet várhat rá, s tán azért is, mert a nemrég agyonlőtt Imrédy Béla pártjának volt a tagja, — mégse érdeklődött sorsa iránt.

Berendeléseknél újabban mi is kaptunk ebédjegyet a segítőszervezet ebédlőjébe.

Ezúttal azonos asztalnál fogyasztottuk el a szerény ebédet Horthynéval, leányaival és unokaöccsével, a fiatal Károlyi Feri

gróffal és a nemrég érkezett Kende báróval, akiről megsúgják, hogy Zsófi völgyéneként szerepel.

Felhasználtam az alkalmat arra, hogy férje látogatásával kapcsolatosan érdeklődjek a múltkor szóbakerült kérdésről: hogyan történt elfogatása? Valóban megsebesült a lövöldözés során? Mit mondott el erről ittlétekor?

— Azt, hogy nem sebesült meg.

— Ejnye, akkor a kritikus 1944. október 15-én erről a sebesülésről a Magyar Távirati Iroda részére illetékes helyről küldött közlemény nem fedte a tény? Később más helyről is arról értesülök, hogy ütésekkel kapott védekezése során a Gestapo embereitől, de lövés őt nem érte.

Persze, érdekeltnek volna részletek, de a hűvös hang, a kimért válasz elvette a kedvet a részletek firtatásától. Ehelyett a nürnbergi tárgyaláson az angol ügyész által a kormányzó mauthauseni fogságával kapcsolatosan felvetett kérdést említem azal, hogy nyilván fiával tévesztették össze.

— Csak így lehetett, — válaszolja ifj. Horthy Miklósné, — mert a kormányzó egy percig sem volt Mauthausenben.

BESZÉLGETÉS KÁLLAY MIKLÓSRÓL

— Kállay Miklós v. miniszterelnökkel férje csak Olaszországban volt azonos fogságban, vagy már német földön is?

— Mauthausenben is együtt voltak.

Most átvillan rajtam a múlt néhány emléke, Kállay őszhajú, barna bajuszú ősmagyar típusú arca, ahogy utoljára ismertem, de elém jön fiatalabb korában mint szabolcsi főispán, aztán kereskedelemügyi államtitkár, képviselő, majd a tiszai öntözés intézője, a kormányzó bizalmasa, kártyapartnere, s aztán földművelésügyi miniszter, majd miniszterelnök.

Megjegyzem Kállayról, hogy a háború idején, német szövetség idején, Hitler erejének tudatában is milyen veszélyes politikát csinált, amikor az angolszászok segítségét kérte a háborúból való kiugráshoz. 1944. március 20-án Kossuth halála 50 éves fordulóján tervezett nagy hazafias, függetlenségi ünnepségen készült a mi és a németek értesülése szerint erre vonatkozó bejelentésre, amelyet a német megszállók március 19-iki bevonulása akadályozott meg. A németek rég tudtak angol orientációjáról, s ez és a kormányzó által a zsidókérdésben tanúsított ellenállás provokálta ki a megszállást.

— Életével játszott Kállay, — jegyzi meg Sorbán alispán, — amikor erre a veszélyes játékra vállalkozott, s egyideig csak

úgy tudta elkerülni a német megtorlást és a fogságot, hogy a török követségre menekült. A kegyelmes asszony valószínűleg tudja, hogyan sikerült ez a megszállók jelenlétében...

— Nem tudom, — hangzik a válasz. Nem tudja, vagy nem akar beszélni.

— A várbeli légvédelmi óvóhelyen stílszerűen török-korabeli sziklabarlangon át jutott el a török követségre, mert a Gestapo emberei állandóan lesben álltak.

— De akkor el kellett hagynia, amikor a követség is vidékre menekült, — mondja az alispán. A Horthy-család tagjai diszkrétan hallgatnak.

— Tévedés, — válaszolom, — úgy tudom, maradt a helyén, de német nyomásra, nehogy a követet súlyos helyzetbe hozza, önként elhagyta az épületet, s ekkor került a rá várakozó detektívek és német Gestapo katonák kezére, előbb magyar földön, aztán német földön — németek fogságába.

— Hallott arról kegyelmes asszony, — kérdem Horthynét, — hogy Kállayt és Keresztes-Fischer v. belügyminisztert, akik pedig a zsidók védelmében támadásoknak tették ki magukat, s végül politikájukkal kiprovokálták a német megszállást, s német fogságot is szenvedtek, most a pesti kormány kikéri? Mint „háborús bűnösöket”.

— Nem hallottam, — hangzik a további kérdéseket elhárító válasz.

Sok minden érdekelt volna, amit férjétől hallott. Az „író” számos kérdést tett volna még fel, azonban az „önérzetes ember” a kimért válaszok hatása alatt lemondott erről.

Horthyné ott ült az asztalnál, s nem szólt a gömöri vármegyei tisztviselőkhöz egy szót sem, akik közül az alispánt pedig már korábban ismerte. Most se érdeklődött Anna kir. hercegasszony és családja sorsáról, s leányaival és rokonaival is keveset beszélt. Valamilyen UNRRA-igazolványt nézegetett, s azt mondta Nicolette-nek:

— A nevedet egészen eloroszosították...

— Mindegy, — válaszolta a leány.

A Károlyi-fiú beszél valakiről, mire felcsattanó női hang szól:

— Ugyan, ne menj ma hozzá, engem is kirúgott, a pimasz.

— Nicolette mondta ezt, a kormányzó unokája, akit valaki,

— akinek a nevét nem értettem, — kirúgott...

A fiú most a leány délutáni programjáról érdeklődött.

— Délután a palántákat ültetem el, — válaszolta Nicolette.

Ebből megtudom, hogy nemcsak a nagypapa által Magyarországról kiutasított Dorothea kir. hercegasszony palántát, s termeli zöldségüket, főzelékféléjüket, hanem a kiutasító kormányzó unokái is.

Később Fohl Aladár érkezett és az UNRRA-klubban készülő

előadás magyar műsorát beszélte meg a fiatalokkal. Horthyné csak vele beszélt szívélyes hangon, s aztán elköszönt. Távozásával szinte feszült helyzet oldódott fel. A fiatalok zajonganak is, majd próbára bevonulnak a nagyobb terembe.

Április végén fekete-himlő oltásra jártunk Wangenben. Feleségem és Zsuzsa Aladáréknál töltötték a délutánt. Oda ment Horthy Zsófi is. Együtt uzsonnáztak. Utána Klári asszony azonnal elmosta az edényt, s Zsófi törölgető ruhát ragadott, s az edényt eltörölte.

Máskor is részt vett a házimunkában, takarításban, rendcsinálásban, a kisgyerek tisztába tételében. Ő viselkedik úgy, mint aki könnyebben beletörődött a változott helyzetbe, közvetlen, kedves, természetes modorú, vidám, míg Nicolette édesanyjához hasonlóan szűkszavú, zárkózott. Az általa adott angol-órák előtt, vagy után is hosszan náluk van Zsófi, s mindenben segít. Mint most is a törölgetésben.

Klári asszony ránéz, elneveti magát és szól:

— Hanem Zsófikám, tudod, hogy nem az edénytörölt, hanem a törülközőt használtad?

— Ó, bocsánat, de egye fene, egyre megy, kicsire nem nézünk. (Ez a szava járása.)

— Látszik, hogy „nem szokta a cigány a szántást”, — mondja Zsuzsa, — persze, otthon nem sokat törölgettél. Szép ez a barna szövetruhá. Ugy-e, ez még hazulról való?

— Igen, Brazíliából küldte korábban édesapám. De látod, hogyan lötyög rajtam? Mint minden ruhám, kivéve azt a szoknyát, melyet Sári néni bevett... szűkített.

Hát igen, 1946 gyenge „paradicsomi” élelmezésén nemcsak mi fogytunk le, hanem ők is.

Nem sokkal később Aladárék rándultak ki hozzánk, s mivel kertnek bérelt földünkön birkóztam a keménygyökerű, öreg fű kiásásával, Aladár utánam jött, s azzal a megjegyzéssel, hogy „nehezebb az ásó, mint az író toll vagy író gép”, — kivette kezemből és segített. Közben beszélgettünk, s megemlítettem ifj. Horthynéról azt a véleményt, melyet az alispántól hallottam.

— Te gyakran érintkezel vele, jobban ismered, mi a véleményed róla?

— Az, hogy sokan tévesen ítélik meg a kormányzó menyét. Az bizonyos, hogy nagyon zárkózott és óvatos, de a magyarok ügyében, amit tud, megtesz. Igaz, túlságosan nem szívesen exponálja magát értük, mert már kellemetlen helyzetbe került azáltal, hogy bajba jutott ember rá hivatkozott. Szerinte óvosságra kötelezi az a név is, melyet visel. Ez érthető...

— Leányai, akik gyakran vannak nálatok, nem beszélnek apjuk és nagypapjuk fogságáról, életéről, sorsáról? Feleségemnek, aki pedig már lekötelezte őket, várnak is még tőle szívessé-

get, s kedvesek hozzá, ezekről a dolgokról nem beszélnek, csak a mai élet mindennapi problémáiról. Veletek sem?

— Nem. Amikor az első alkalommal így kérdeztünk, bezárkóztak. Megnyilatkozásaikban nagyon óvatosak. Azóta nem tesszünk fel hozzájuk ilyen kérdéseket.

Amikor legközelebb a wangeni UNRRÁ-ban jártam, belehallgattam, ahogy Aladár vezetésével a fiatalok a magyar műsorra gyakoroltak. Hat fiúval együtt Zsófi és Nicolette vígan fújta a magyar katonadalokat. Azokat a bakanótákat is, amelyek néha rusztikus kifejezésekkel éltek. Mialatt angol, francia, amerikai, s lengyel folyóiratokat nézegettem, hosszan hallgattam a fiatalok éneklését. Érdeklődéssel vártam, vajjon a kormányzó unokáinak részvételével gyakorolt, s a magyar műsoron előadandó katonadalok közé oda kerül-e a „Horthy Miklós katonája vagyok...” kezdetű ismert és a rádióban is sokat szereplő katonanóta?... A gyakorlás idején nem került rá sor. Talán kényes volta miatt? Talán azért, mert lehetnek ott utóda hívei közül, akik meg azt a nótát kívánnák, amelyben ez a mondat is szerepel: „Szálasi Ferencért meghalunk, ha kell...” Meg is haltak sokan, míg aztán a végén ő halt meg értük. És hívei, akik közül itt is van több, most már így énekelhetik: „Szálasi Ferenc meghal értünk, ha kell...” Talán ezért maradt el a Horthy-nóta az unokák műsorából...

Gyakorlásuk idején összejövök egyik magyar társunkkal, aki amerikai zónából jött honfitárstól azt hallotta, hogy a kormányzó is maga takarítja szobáját. Utóda is szívesen tenné, ha a bosszút lihegő politikai ellenfelek meghagyják életét. Előbbin csak azért csodálkozunk, mert úgy tudjuk, régi személyzetéből van még vele valaki. A hírhezót biztatom, kérdezze meg daloló unokáitól, igaz-e, de nem meri tenni, nekem meg távoznom kell.

Még aznap — április végén — hallom rádión, hogy Moszkva képviselője, Rákosi Mátyás miniszterelnökhelyettes kijelentette:

— Négy jobboldali miniszterelnök (Bárdossy, Imrédy, Szálasi, Sztójay) már elnyerte méltó büntetését (kivégezték őket), és most következik az ötödik: Kállay Miklós, akinek kiadatása folyamatban van.

Ő, hát valóban Kállay is, akivel Horthy oly veszélyes kettős játékot játszott, melyet a nép Kállay-kettősnek nevezett? A kijelentésből: „következik az ötödik”, nyilvánvaló, hogy az ő sorsa is megpecsételtetné, ha kiadná és a vérengző Rákosi-Nagy társaság kezére kerülne.

Mit érezhet Horthy, ha ezt hallja? Az előbbi áldozatok Bárdossy, Imrédy nem álltak közel hozzá, ha miniszterelnökei voltak is, sőt ellentétek is felmerültek köztük, Szálasi pedig ellenségének tartotta, hiába hangoztatta ez, hogy „mindig volt, van és lesz államfőm”, amivel azt jelezte, hogy nem kíván a helyébe

ülni, — ha mártíromságuk miatt érez is irántuk részvétet, más az, amikor most sorra következnek Kállay, a szeretett Micu, aki mindenben hű követője, híve volt. Mit gondolhat most Horthy és ha módjában áll, próbál-e tenni valamit Micuért?

Májusban jön aztán az értesülés, hogy sem Kállayt, sem Keresztes-Fischert nem adják ki. Így hát Sztalin méltó pesti képviselője, a vérszomjas Rákosi hiába fente rá a fogát. De nemcsak a kiadatás megtagadásáról jön hír, hanem a szárnyaló fantázia már arról is tudni vél, hogy Kállay Londonba repült, ahol Eckhardt Tibor ellenkormányt alakít. Ezek a hírek egyelőre sem cáfolatot, sem megerősítést nem kaptak, érzésem szerint azonban ilyenről azért sem lehet szó, mert ezidőben a választáson többséget kapott, de a hatalommal élni megfelelően nem tudó kigazdapárti Nagy Ferenc miniszterelnök Washingtonban jár külügyminiszterével és kommunista helyettesével, Rákosival együtt. Az amerikai külügyminiszter azonban csak Nagyot és külügyminiszterét fogadta, Rákosit nem, s gazdasági segítséget ígért.

UJSAGIRÓK TRAGÉDIAJA ÉS A KÁROLYIAK

Ugyanekkor szakadt félbe másodszor is a külügyminiszterek párisi értekezlete és az amerikai külügyminiszter erős kifejezéseket használt a szakadást előidéző szovjet ellen. Ha a békekonferencia július közepére tervezett megtartásának a szovjet ellenáll, akkor szeptemberben az UNO, az Egyesült Nemzetek elé kerül az ügy, s ha nem tudnak megegyezni, akkor — egyik rádió, a Beromünster szerint — a „fegyvereké lenne a szó”. E kijelentésből nemcsak a magyar menekültek, bizonyára Horthy is, hanem az itteni francia megszállók is vérmes reményeket kezdtek táplálni, amelyek azonban később lehervadtak.

Másik — talán éppily vérmes reményekből táplálkozó — hír szerint Nagy Ferencéknek állítólag azt is kijelentették Washingtonban, hogy bárhogy kívánnák is: Horthy Miklós kormányzót Amerika nem hajlandó kiadni.

Ez a hír úgy Weilheimben, mint Wangenben érthető örömet keltett a Horthy-család tagjai közt, akik azonban hozzá tettek: — Csak igaz legyen.

Bizony nagy dolog volna, hisz ugyanakkor jön Budapestről a komor hír, hogy Hubay Kálmánt, a Függetlenség és a Magyarság volt felelős szerkesztőjét, Szálasinak börtöne idején helyettesét, majd a későbbi szakítás során a Magyarság hasábjain Ruzskay Jenővel együtt „lebolondozóját” Gaál Csaba képviselővel együtt felakasztották, Ruzskay Jenő altábornagyot agyonlőtték. Megdöbbenést kelt a hír.

Hiába foglaltak tehát állást Szálas ellen és német vezetők által összehívott értekezleten a budapesti zsidóság kiszállítása ellen, ahogy Hubaynak egy német tábornok megmondotta, s ő nem is vonta kétségbe szavait: ha a háborút elveszítjük, állásfoglalása ellenére fel fogják akasztani. Meg is tették.

Nemcsak korábbi antibolsevista működésüket nem bocsátották meg a vörös vészbírák, hanem azt sem, hogy Szálas ellenfelei közt nekik is „fehér lapot” adott, s Hubayt a nemzetvezetői kulturiroda vezetőjévé tette.

Mit jelentett ez a kultur-kabinetirodai vezetőség? Azt, hogy a jótollú Hubay Kálmán kollégánk kapott egy gépirónót, Kornéliát, akinek a községi hungarista párhelyiség sarkában kulturális elképzeléseit — az ország utolsó vármegyéinek szétbombázása, lángban állása idején — lediktálhatta. Olyan időköt éltünk, amikor ezért halál járt a felülkerekedett politikai ellenfelek részéről.

Ha ifj. Horthy Miklóssal és feleségével kapcsolatosan a családtól nem tudtam információkat szerezni, sikerült ez két barátom révén.

Az egyik: Del Medico Pál v. budapesti többszörös háztulajdonos, otthon gazdag úr, aki azonban itt egyik szerény lakója a Roggenzell melletti kisközségnek, és mivel ő is maga termeli ki az évi tüzelőjét, hasonló baleset érte fűrészelés közben, mint engem. A villany körfűrész nekem egyik ujjamat vágta fel, neki a kezefejét. Megint csak „nem szokta a cigány a szántást” és a körfűrészelés megtanulása sem ment fizetség nélkül. Pál barátom ismerte ifj. Horthy Miklóst és feleségének s családjának, a Károlyi grófoknak életét.

A budai Lánchídfőnél volt e Károlyi-család palotája, itt született Consuela grófnő, aki aztán felesége lett Miklósnak. A harmincas évek közepe táján Károlyiék a francia követségnek adták el a palotát, s átépítés után itt székelte a francia követ.

Pál többször találkozott ifj. Horthy Miklóssal közös barátjuknál, egy sárosi földbirtokos és orvos fiánál: Feketekuti Mankovics Bélánál. Utóbbi is részese volt a hazafias célból Nádosy országos főkapitány irányításával történt és a franciákon a trianoni országcsontkító békeparancs miatti bosszúnak szánt frankhamisítási ügynek. (Teleki Pál gróf miniszterelnök jóváhagyásával irányította ezt az országos főkapitány és az ő javaslatára választották ki Windischgraetz hercegek, a terv keresztülvivői a pénz elkészítésére az „ezermesternek” titulált, s még a világsajtó által is így aposztrofált Gerő László őrnagyot, későbbi ezredes, feleségem nagybátyját. Erről egy „Világszenzáció kulisz-szatitkai” c. fejezet szól „Örök szerelem” című könyvemben.)

Pál előadása szerint —magam már nem emlékeztem erre — Ez a Feketekuti volt a vádlottak közül az egyetlen, aki a bírói megállapítás szerint „nem hazafias motivumból” cselekedett. De ez se áll és később őt is rehabilitálták és vitéz is lett, s Miklós segítségével a Dermata igazgatója. Korábban a külkereskedelmi hivatal titkára volt és nála ott is találkozott Pál ifj. Horthy Miklóssal aki export-import üzletek lebonyolításával foglalkozott abban az időben.

Mikor Pál érdeklődött nála, miért foglalkozik ezzel, azt válaszolta kérdésére:

— Nekem a feleségemet és két gyermekemet kell eltartanom és a saját életemet biztosítanom. Erre szükségem van havi 4-5 ezer pengőre. Ezért kell foglalkoznom üzleti dolgokkal.

— Ebből azt láttam, — folytatta Pál — hogy felesége családjának nem lehetett nagyobb vagyona. Aztán lett Miklós bankigazgató, majd braziliai követ és meghatalmazott miniszter. 1919-ben Horthy nemzeti hadseregének tisztjeként Balatonföldváron voltam állomásparancsnok. Ott volt villájuk Károlyiék-nak is. Consuelát akkor mint kb. 15 éves leányt ismertem.

Amikor egy alkalommal Palival együtt Wangenben jártunk, szembe jött velünk az utcán Horthy Nicolette. Üdvözljük. Kedves mosollyal viszonzja. Mikor elhalad, Pál megjegyzi:

— Ilyen fiatal leány volt 1919-ben édesanyja, Consuela grófnő. Ha messziről látom, úgy tűnik, mintha Consuela lenne 1919-ben. Igaz, hogy ő nem volt ilyen szép, mint a leánya.

IGY SZÓL RÓMÁBAN IFJ. HORTHY MIKLÓS

Megemlítem, így jár az ember, ha évtizedek elröppennek, s leányaikban látja viszont az anyákat. Szombathelyen szembejött velem két nő. Baloldalon a csinos, fiatal. Persze, hogy rajta akadt meg a szemem. Ejnye, de ismerős, úgy tűnik, üdvözlőnöm kellene. Mikor elhaladnak mellettem, s a másik nőre nézek, akkor látom, hogy a szép kislány meghervadt édesanyja, akit több mint negyedszázada olyannak ismertem, amilyen most a leánya.

Ifj. Horthy Miklósnéval és Nicolette leányával is hasonló a helyzet. A szép leány apjáról hazai lapok azt írják, hogy a braziliai kivándorlás propagálója. Később találkozom olyan magyarral, — Bründl Lajos gazdasági felügyelővel, — aki átköltözés előtt érintkezett vele Rómában. Miklós, aki korábban szabadult Capri szigetéről, mint Kállay v. miniszterelnök, Rómában szerezte Cerutti volt budapesti olasz követnél lakott vendégként.

A követ, — emlékezetes esemény volt ez — a Nemzeti Színház kiváló művésznőjét, örökös tagját: Paulay Erzsit vette feleségül és a budapesti élet során barátkozott a kormányzó családjával, s ennek a barátságnak alapján látta vendégül a szükség idejében Miklós fiát, a Via Novembri alatti villájában. Bründl Lajos barátunk, aki saját kocsiján járt Rómában, s aki mint gazdasági felügyelő részt vett az első világháború, forradalom, kommunizmus idején szétzilált kenderesi uradalom, állatállomány rendbehozatalában az európa híru szakember: Battha Pál irányításával, hazulról ismerte Miklóst éppúgy, mint a kormányzót és régi ismerősként kereste fel.

Lajos a Pensione Villa Borghese-ben lakott, ahol abban az időben alkalma volt látni a szintén ott lakó özvegy Ciano grófnét, Mussolini Eddát, akinek a háborús összeomlás idején sikerült kimenekülnie Svájcba ura naplójával, melyet aztán Amerikában kiadtak, s úgy látszik, nem voltak anyagi gondjai. Bár más részről arról értesültem, hogy előadásokat tartott belépdíj mellett a kommunisták által menekülés közben megölt édesapjáról és az előző évben kivégzett férjéről...

Ifj. Horthy Miklós is meglátogatta Lajost a penzióban és régi ismerősként üdvözölték egymást Mussolini Eddával. A szomszéd asztalnál ült az angol főmegbízott, későbbi nagykövet a leányával. Miklós őket is üdvözölte, sőt át is ült rövid időre asztalukhoz.

Lajos a múltra vonatkozó kérdéseket is feltett ifj. Horthy Miklóshoz — hasonlókat, mint én tettem fel feleségéhez — és ő nem volt oly zárkózott. Több embert hibáztatott, főként a hadseregben. Hangsúlyozta, hogy nem volt németbarát, — ezt tudtuk róla — sőt kimondottan az angolszászok felé hajolt simpatiaja. Hozzájuk akart átmenni Jugoszlávián át, ezt a tervét a németek megtudták, kelepcebe csalták és elfogták.

— Hogyan mesélte el: megsebesült a Gestapo embereivel vívott harcban, ahogy ezt nálunk a Magyar Távirati Iroda kiadásában közöltük illetékes hely információja alapján, vagy nem?

— Ugy mondta el: a német titkos szolgálat a jugoszlávokkal meghívatta az út megbeszélésére, semleges helyre. Amikor belépett a szobába, géppisztolyos SS-katonák nyomultak be, őt gumibottal hátulról leütötték. Eszméletlen állapotban szőnyegbe csavartak vitték le az autóba. Ekkor magához tért. Össze-vissza cikáztak vele a városon át, úgy hogy nem tudott tájékozódni. Amikor kiszállították, a sötétben is megismerte a budaörsi repülőteret. Repülőgépre vitték és Bécsbe szállították. Fején az erős ütéstől származó dudort még én is kitapinthattam.

— Mi történt vele aztán?

— Bécsben beszéltek neki apja fegyverszüneti hadparancsáról és a németek szidták őt, hogy a szovjettal tárgyalást kezdett.

Mauthausenben és Dachauban tartották fogva, majd délre vitték, s az amerikaiak kezére került. Capriban, bár társaival foglyok voltak, jól bántak velük az amerikaiak és őt az elsők közt engedték el. Ekkor került Rómába. Amerre jártam vele, mindenütt ismerősként köszöntötték. Augusztus volt és meleg, s éjszakai sétatinkon szívesen tértünk be fagylaltozóba is.

— A jövőt illetőleg voltak tervei?

— Igen. Azt jól írták róla, hogy Braziliára gondolt. Ez természetes, mint v. követ jól ismerte. Szerinte Braziliában szeretik a magyarokat, s ott létalapjuk is lenne, de megfelelő mozgási szabadsággal és tőkével rendelkezőknek kell elsősorban kijutniok. Nekik kellene a többiek útját előkészíteni és biztosítani, hogy a magyar tömegek ne egészségtelen helyre kerüljenek. Ilyenféle tervekről álmodoztunk a kormányzó fiával az örök városban. Aztán mindketten ide, Bajorba kerültünk és még nem tudjuk, mit hoz a jövő...

HORTHY ZSÓFI NEM ISMERI A NAGYAPJARÓL SZÓLÓ FOHÁSZT

Miklós felesége és leányai a nyár elején nemcsak írásaimban, hanem feleségem életében is elég sokat szerepeltek. Heteket töltött Aladáréknál és ezt az alkalmat a kormányzó unokái és menyje is felhasználták arra, hogy ruhadolgokban a segítségét kérjék. Ezidőben is gyakran jártak a franciáknál dolgozó és néha ritka dolgokat, élelmet megszerző hadnagy-tanár barátunknál.

A leányokról úgy tudták, hogy Nicolette a 18-ik évében, Zsófi a 17-ik évében jár, s az egyik közeli emigrációs magyar gimnázium utolsó éves magán-növendékei. Utóbb tudtuk meg, hogy a két évszám fordítva érvényes.

Niki, ahogy az idősebbet becézték, amellet az UNRRÁ-nak dolgozik, Zsófi pedig angol nyelvet tanít. Aladár, mint növendék szerint, komolyan, az írás és kiejtés pontos tudásának birtokában.

Zsófi volt ott többször, s mikor feleségem valamit igazított „löttyögő” ruháin, hálás volt érte, s megkérdezte:

— De mivel hálálhatom meg kedvességedet, Sári néni?

— Ugyan, semmiség, ne legyen rá gondod, — hangzott a válasz, — hanem ettől függetlenül nagyon hálás lennék, ha az UNRRÁ-nál szerezhethnél nekem egy pár cipőt, mert a katonaiskolától ajándékba kapott használt cugos-cipőn kívül, mely már elvált, csak az ugyancsak ajándékozott tenisz-cipőm van.

— No, ezért jó helyre fordultál, — mondja a kormányzó unokája, — nézz ide, nekem is csak ez a szandálom van, és egyelőre mi se tudunk cipőt szerezni. A segítőszervezetnek sincs. Talán később lesz. Mi most csere útján próbálunk szerezni.

Elmeséli aztán, Horthy Zsófi, hogy ruhásböröndjeik maradtak el tőlük, melyekben cipők is voltak. Humoros, hogy meissenai porcellánból több maradt, mint ruhából, s most ennek ellenében, csere útján szeretnének cipőt és tán ruhát is szerezni. Zsófi a királyi vár után ilyen gondokkal küzd, nem is mint egyszerű polgárlány, hanem nincstelen menekült.

A szemüveges, szőke leány elüt apjától, nagyapjától, akire csak az enyhén sas-orr emlékeztet. Jelenlétemben is egyszerű, közvetlen modorú és Aladárék konyháján az asztalra ülve issza meg kávéját, mellyel megkínálják.

Egyik alkalommal párom munka közben dúdolgatott és Zsófi jelenléte eszébe juttatja azt a fohászt, amelyet a kormányzóért énekeltek minden Miklós napján a rádióban is az ünnepi műsoron. Megkérdezi az unokát, ismeri-e? Meglepetésére így válaszol:

— Nem ismerem. Énekeld el kedves Sári néni.
Párom elénekli a számára is kedves fohászt:

Te vagy Horthy Miklós
Magyarok vezére,
Te vagy drága hazánk
Féltett büszkesége.

Érted fohászkodunk
Az egek urához,
Adjon erőt néked
Vállalt nagy munkádhoz!

Vigyed győzelemre
Erős akarással,
Hogy boldognak lássad
Nagy-Magyarországot!...

A kormányzó unokája figyelemmel hallgatta végig a nagyapa életéért fohászkodó dalt, s különösen akkor borult el az arca és hatódott meg, amikor párom a befejező sorokhoz ért.

Ó, hogy boldognak lássad Nagy-Magyarországot... ismételte... és a dal alatt sok gondolat viharzott át rajta. Régi dicsőség, elmúlt dicsőség, szép, nagy élet... És most a márolholnapra való élet... nincstelenség, gondok apró holmik megszerzése körül is... Probléma egy cipő csere-úton való megszerzése...

Pár pillanatig meghatottan hallgatott a dal elhangzása után, aztán dicsérte, hogy szép...

— De hogyan lehet — szól párom, — hogy amit otthon a rádióból milliók ismertek, azt te nem ismerted, akinek nagypjáról szólt a fohász?

— Isten tudja, magam se értem, — szólt a leány, aztán percek múltán gyerekes vidámsággal nagyokat kacagott a mókás Dezsővel együtt.

Párom hosszan elgondolkozott: a leány otthon oly keveset törődött az államfő-nagypapa dolgaival? Vagy a kormányzó kevés érdeklődést tanúsított leány-unokái iránt? Tény, hogy képeslapokban nem látta velük együtt, alig emlékszik arra, hogy Horthyt a leányunokákkal kapcsolatosan a nyilvánosság előtt emlegették volna. Bezzeg annál többet a kis fiú-unokával...

A csere-üzlet kirakatában megjelent egy használt női cipő. És sem Zsuzsa, sem Horthyék nem tudták megszerezni, mert nem rendelkeztek a feltételként előírt csere-tárggyal. Zsófi valakitől mégis szerzett, vagy kapott cipőt, de ez jóval nagyobb volt a kelleténél. Fiúkkal football-méfközésre indult, amikor párom ránéz és a lábán díszelgő csónakból rongyos harisnya kandikál ki, szoknyája meg gyűrött. Rászól:

— Zsófikám, mielőtt elindulnál, vedd le gyűrött szoknyádat, éppen meleg a vas, majd kivasalom. Te pedig azalatt stoppold meg lyukas harisnyáidat...

— Köszönöm szépen, drága Sári néni — hangzik a válasz, — de ne fáradj. Jó ez így is... Nem számít...

Persze, hogy nem maradhatott úgy.

IFJ. HORTHYNÉ: „TÉRDEN ÁLLVA KÖNYÖRGÖK...”

Ifj. Horthy Miklósné is gyakran jár ezalatt Aladárékhöz. Miután házukban, ahol szobájukat bérlik, nincs fürdőszoba, fürödni is ide járnak. Páromnak nemcsak a leányok udvarolnak, hanem édesanyjuk is. Korábbi szerény kérését utóbb nagyon megnövelte. Egy szép napon pedig valósággal elárasztotta varrási kérésekkel. Azzal jött hozzá ifj. Horthyné, hogy egy hét múltán főnőknőjével, madame Busch-al átköltöznek Waldsee-be, ahol korábban a kastélyban apósáék éltek német „vendégségben”. Ott villalakást kaptak és mivel a szép tóban fürödni is szeretnének, több ruha és kabát mellett fürdőruha varrását is kéri.

Tavaszi kabátja nincs, csak bundája maradt meg, most sikerült egy használt kabátot szereznie, s ennek kifordítását is kéri.

Sokáig azonban nem maradnak Waldsee-ben, mert kilátásban van, hogy svájci beutazási engedélyt kapnak. Kívánságai közt még UNRRA-egyenruha is szerepelt.

— Ne haragudj, ennyi igényt hetek alatt se tudok kielégíteni, — hangzott a válasz, — hisz ezt a hetemet Kláriéknak ígértem, aztán Dr. Gébert és Dr. Boda hadbíróőrnagy barátaink várnak ígéretem szerint, nem szólva arról, hogy leányomnak és magamnak is kell varnom, sajnálom, képtelen vagyok kérésedet teljesíteni.

Erre a büszke arisztokrata-leány, a kormányzó menyje könyörgésre fogja a dolgot, s mivel még mindig nem tud eredményt elérni, összetett kézzel szól:

— Kérlek, Sáriám, térdenállva könyörgök, tedd meg... Hidd el, ez nekünk létkérdés.

Aztán elmagyarázza, hogy német varrónő készített már neki kabátot, de oly szörnyűség lett belőle, hogy nem lehet viselnie. Amikor megmutatja, tényleg olyannak bizonyul, amelyet egy jobb otthoni cseléd se vett fel, mert nemcsak elhibázott, hanem neveltséges is volt.

— De tíz darabot, ruhát, kabátot, — magyarázza párom, — még ha éjjel-nappal dolgoznék is, amit nem enged meg egészségi állapotom — lehetetlen megcsinálnom, s ne felejtse, ha meg is tanultam a finom munkát, otthon nem kellett dolgoznom, s még nincs annyi gyakorlatom, hogy gyorsan tudnám csinálni.

Akkor azért, ami nem készül el, visszaküldené egyik leányát, vitázott ifj. Horthy Miklósné, majd hozzá tette:

— Most azt kérdezhetnéd és joggal: miért nem varratom meg mindezt Svájcban, hisz ott akad elég sok jó varrónő. Megmondom: egyszerűen azért, mert nincs miből megfizetnem. Svájcban idegen nem vállalhat szellemi, csak kétféle munkát.

Párom végül is nem tudott kitérni a könyörgés elől, különösen, mikor Aladár és Klári is kérték, bármennyire saját rovasukra ment is a kérés teljesítése.

Aztán nagy áldozattal mindkét részről, — mert hiszen Aladárék ellátásában történt a hosszan tartó, nagy munka, — és sok nehézség közt teljesült a szerénynek alig mondható kívánság. Mivel jórészt használt holmi volt, előbb ki is kellett tisztítani. Kevés akadt a ruhák közt, ami saját holmi alakítását jelentette a lefogyás miatt.

Akadt ezek közt egy érdekes ruhadarab, mely egykor néhai Horthy Paulette Károlyi grófné tulajdona volt. A szép Paulette-é, akit ifjonti leány korában gyakran láttam, amíg a fővezérség a Gellért-szállóban székelt, ahova információs utaimon majdnem naponta bejártam. A család is ott lakott addig, míg aztán a kormányzóválasztás után a budai királyi várba fel nem költöztek, majd férjhez nem ment fáji Fáy Istvánhoz, az egyik legrégibb nemesi család sarjához.

(Hej, nem gondolhattam akkor, a 20-as években és most, közvetlen a második világháború utáni zavaros világban, amikor

az államfő-após is oly szegény, mint magunk, hogy az ötvenes évek után Amerikában csinálók lapot Fáy István közeli rokonával, Fáy Zoltánnal. Aki a huszártiszti kardot cserélte fel ott az újságírói tollal és lapunkban, a Szabad Magyarországon együtt védjük meg a kormányzó emlékét a még mindig felmerülő ellenséges gyalázkodástól. És azt sem, hogy Zoltánt, az öreg, harcos újságíró-társamat 86 éves korában azokban a hetekben búcsúztatom new-yorki ravatalánál, amikor ezeket a visszaemlékezéseket két évtized múltán a sárgult, apróbetűs, más által alig olvasható jegyzetektől írógépen öntöm végleges formába.)

1946 nyarán, amikor a rokonok közt esik szó a kormányzó egykori első vejéről, azt se gondolhatom, hogy családja 1241-től való történetét is ismertetem búcsúbeszédemben a szülőháza felszabadításáért a Zoltánnal együtt állandó fenyegetettségben vívott sajtóharcokkal együtt.

PAULETTE EMLÉKE ÉS A SVAJCI ATKÖLTÖZÉS

Horthy Paulette nem sokáig maradt Fáyné. Az egész ország nagy meglepetésére a kormányzó leánya elvált férjétől és később a Miklós által rokonná lett Károlyi-család egyik tagjához ment feleségül. Mint Károlyi grófné, sajnos, nem sokáig élhetett, mert minden orvosi erőfeszítés és svájci gyógykezelés ellenére tüdőbajban meghalt. Özvegyen maradt férje pedig repülőhalált halt egy héttel sógora, Horthy István repülőhalála után.

Szomorú emlékeket kelt Paulette egykori tiszta selyem, piroskockás szép ruhája, mely előkelő budapesti szalonból került ki, de avatatlan kéz már alakított, rontott rajta.

A történelmi érdekességű ruha azonban most — avatott kézben — nem ifj. Horthyné Károlyi Consuela grófnő, a sógornő részére alakul át, hanem — Klári asszony részére. Ugyanis a sógornő azon a címen, hogy korához túl fiatalos ez a ruha, elcserélte Klárral egy műselyem fekete anyagért, s abból készült számára új ruha. Ezalatt sok szó esett Paulette-ről s azokról az emlékekről, melyeket róla páromnak elbeszéltem. Ide iktatom ezeket, kiegészítéssel.

E munka idején felmerül Horthy Paulette emléke s mesélek róla.

Horthyék még az 1918-as forradalom idején elvesztették egyik bakfis-leányukat s annál jobban, nagy szeretettel ragaszkodtak Paulettehez, aki szintén bakfiskorba lépett a fővezérség 1919-20-as éveiben. Ezidőben a család is a Gellért Szállóban lakott, ahol a fővezérség székelte. Gyakori újságírói információs

látogatásom során — mint már említettem — alkalmam volt megismerni a bájos Paulette-t diákbátyjaival, Istvánnal és Miklóssal együtt.

Paulette szűkebb társaságába tartozott vitéz Nádházy Béla tüzérhadnagy, aki mint T-tiszt (tudósító) a fővezérségen szolgált és egyben gépészmérnök hallgató volt a műegyetemen.

Elmesélem Paulette rokonainak, hogy abban az időben, amikor a proletárdiktatura alól nemrég felszabadult országban még bizonytalan volt a munkásság magatartása, esetleges sztrájkok elleni védekezésül az egyetemi zászlóalj tagjaiból több csoportot különböző szakismeretekre oktattak. Nádházy Béla a műegyetemi zászlóalj tisztjeként negyven társával a betűszedést és a mozdonyvezetést tanulta ki. Előbbinek az 1921-es nyomdászsztrájk alkalmából vette hasznát, utóbbinak pedig a második világháború végén, amikor egy, a szolgálatot megtagadó mozdonyvezető helyett mint tartalékos tüzérfőhadnagy, lőszer-ellátási parancsnok egy lőszeres vonatot nyugatra mentett az előre nyomuló orosz hadsereg elől.

A nyomdász-sztrájk idején ismertem meg Nádházy Bélát, aki társaival a Központi Sajtóvállalat Honvéd-utcai nyomdájában szedte azokat a kéziratokat, melyeket több lap delegált munkatársával együtt magam is írtam, mint az Új Lap című napilap h. szerkesztője. E napokban kötött barátságunk aztán folytatódott társadalmi körben. Együtt vettünk részt nagy bálokon, meg Pátia írói klubunk és a Molnár-utcai Katolikus Kaszinó zártkörű táncestjein. Utóbbiakon többször részt vett az ifjú Horthy Paulette is, akinek szűkebb körű állandó táncosai közé tartozott Béla hadnagy is. Volt idő, amikor több esélye lett volna Paulettenél, mint az öt később nőül vevő fáji Fáy István főhadnagynak.

(Hej, különösek a sors útjai. Mint a később születő „Örök szerelem” című könyvemben erről is szó esik, ifjonti együttléteink után Béla mint vállalati igazgató főmérnök a harmincas évek elején édesapja halála után Debrecen vidékén átvette hat-száz holdra terjedő, részben bérelt birtokuk vezetését és aztán a sors már csak New Yorkban hozott össze bennünket az ötvenes évek elején, amikor Paulette-nek akkor már elvált férje nagybátyjával Fáy Zoltánnal és Ft. Galambos Józseffel megteremtettük a magyar és angol nyelvű Szabad Magyarorságot. Béla a szerkesztésében megjelenő lap útján fedezett fel. Kétszeres lett az öröme, amikor kiderült, hogy a komáromi Ginzery-család útján feleségem révén rokonok is vagyunk, sőt duplán is, mert felesége, a tehetséges költő és festő Erzsébet pedig hozzám rokon az újfelhértői Aranyos-család révén. Első látogatásuk során leg-többet ifjúkori budapesti emlékeinket idéztük s köztük a kat. kaszinói estéket a bájos Paulette társaságában. Horthy-emlékeinkbe bekapcsolódott Erzsébet is. Neki a második világháború

számunkra tragikus utolsó szakaszából voltak a kormányzóval kapcsolatos emlékei, utolsó miniszterelnöke: csikszentsimoni Lakatos Géza vezérezredes útján, aki közeli rokona volt első férjének, Lakatos Ferenc nagyváradi főmérnök, gyárosnak.

Erzsébet azokban az izgalmas időkben volt vendége Lakatos Gézáéknak, amikor a feleség kétségbeesetten könyörgött, hogy Géza ne vállalja a kormányelnökséget a legveszélyesebb korban. Kérésének két alkalommal eleget is tett, de harmadszorra a kormányzó mint legfőbb hadúr parancsot adott a vezérezredesnek s vállalnia kellett. Erzsébet férje a menekülés útján egy osztrák kórházban, primitív körülmények közt végrehajtott vakbéloperációba halt bele. Történelmi emlékek idézése közben Erzsébet egyszerre csak így szólt:

— Nem mertem volna hozzámenni Bélához, ha előbb tudom, hogy egyik őse az a kuruckapitány Baranyi volt, akiről mint harmincöt község kegyetlen uráról Jókai az „Eget vívó asszony-szív” című regényét írta.

Aztán „Izgalmas regénytémák családonkon belül” című írásomban megörökített öskutatásunk során kiderült, hogy ugyanaz a kegyetlen Baranyi megtalálható Erzsébet felmenői közt is.

Az egykori ifjú hadnaggyal, aki most ősz fejével pontos mása a híres francia színésznek, Chevaliernek, ismételtlen visszatérünk Pauletterre, akiről kedves epizódokat mesél.

— Emlékezhetsz — úgymond — hogy Paulette mily lelkesen dolgozott velünk jótékony mozgalmak terén is. Belépett a Szociális Misszió Társulat tagjai közé. Tudod, hisz sokszor írtál róla, ez a katolikus intézmény Farkas Edit elnöklésével működött és fővédnökül megnyerte Horthy Miklósnét, aki protestáns férje mellett nagy agilitással dolgozott katolikus vonalon. A Társulat leányklubjának József kir. herceg Zsófia leánya volt a védnöke, Paulette pedig az elnöke. Emlékezhetsz e munkásságukra is...

— Hogyne emlékeznék, hisz szép ünnepségein többször képviseltem lapomat és vezetőségi bizalmas megbeszéléseire is meghívtak, s akcióik támogatására Horthyné is kért. Leánykája ott is oly megnyerően kedves volt, akár a táncos estéken.

— Az egyik karácsonyi vásárt — folytatja Béla — a Károlyi-palotában rendezte a Társulat leányklubja. Vitéz Ajtay József tüzérhadnagy bajtársammal kettőnket delegáltak Paulette mellé segítőül. Ő nagy ügybuzgalommal vett részt a rendezésben segítségünkkel. Persze, versenyre keltünk Jóska barátommal a segítőmunkában.

— Emlékszem ügybuzgalmatokra. Jóska fia volt Ajtay Józsi bácsinak, aki miniszteri tanácsosból lett újságíró kollégám.

— Jóskával régi barátok voltunk a frontról — folytatja Béla — ahol abban versenyeztünk, ki szerez több kitüntetést. Egy

nagyezüst vitézségi éremmel többet szereztem, mint ő és lehúztam azzal is, hogy én vezényeltem az utolsó ágyulövést Pontedi Piavenál, ahol később cikksorozatodban tett javaslatod alapján állítottak közös emlékművet a Piave magyar és olasz hőseinek. Persze, büszke voltam, mikor Paulette is észrevette, hogy nekem van több kitüntetésem s gratulált hozzá Jóska jelenlétében. Meg arra is, hogy őt ránk bízták s naphosszat együtt dolgozhattunk vele.

— Ezért az együttműködésért, hosszú együttlétért sok ifjú szeladon irigylet benneteket — mondom, — magamat se kivéve.

— El is hiszem és lehetett is — folytatja Béla, — meg azért is, hogy naponta mi mentünk érte a Gellértbe s mi kísértük haza este. Sok érdekes, kedves emlék fűződik e napokhoz. Hálából a segítségért Dosztojevszki „Bűn és bűnhődés” című regényét kaptam tőle emlékül. A karácsonyi vásár rendezése során Ajtay Jóska és Bercs Margit, a leányklub titkára, a Rico kötszergyár vezérigazgatójának leánya annyira megszerették egymást, hogy házasság lett a vége, melyet Paulette is elősegített. A leányklub másik titkárnője, Paulette buzgó munkatársa: Csuka Joli volt, a híres gordonkaművész huga, akivel meg engem akartak összehozni, de nem sikerült.

— Nem ám, — mondom, — mert az elnöknő képével volt tele a szíved. Tán ezért is túl hosszú ideig megőrizted függetlenségedet.

— Ugyvan — mondja Béla — nem vettem el másodtitkárnőjét s nála is átengedtem a teret Fáy bajtársamnak, pedig még sokáig műsoron maradt nálam mint táncosnőm nemcsak a kaszinóban, hanem a műegyetemi zászlóalj teáin és báljain is, melyekre a meghívót személyesen vittem hozzá akkor is, mikor kormányzó apjával a királyi vár lakója volt. És éppígy ott voltam a nagybálok fogadóbizottságaiban is, amikor Horthynét s őt is felvezettem a védnöki emelvényre... Múltbamerült szép emlékek...

— Bizony azok — mondom — s elképzelem, mily fájó lehetett számodra, amikor második házassága idején, Károlyi grófnéként bekövetkezett halálos betegsége.

— Ugyvan — szól meghatottan — és még fájdalmasabb lett volna, ha az én oldalamon következik be tragédiája...

Elmélázunk a múlt szép és fájó emlékein New Yorkban éppúgy, miként egykor Wangenben tettük a Paulette ruhaemlékével is foglalkozó édes párommal és az ő közeli rokonaival akkor, amikor nyomorúságos menekült-sorsunkban oly gyakran igyekeztünk visszamenekülni emlékeinkhez.

Visszaemlékeztünk a bájos Pauletterre, amint kedvesen, vidáman ott táncolt, forgott körülöttünk a Kaszinó báljain és nem sejtettük, hogy a „szegények betegségének” ismert tüdő-

vész nem sokkal utóbb eljegyezte a halálnak. Fáy Istvántól hat éves házasság után vált el, majd ment férjhez Károlyi Imre gróf Gyula fiához. Életének megmentésére mindent elkövettek, sajnos azonban a tüdőbetegek Mekkája, a svájci Davos sem segített. Utolsó nyilvános szereplése akkor volt, amikor a harmincas évek derekán Budapestre látogató Viktor Emánuel olasz király tiszteletére adott operaházi díszelőadáson — már súlyos betegen — részt vett. Nem sokkal később Budapesten, Gellért-hegyi vilájukban meghalt. A kenderesi családi kriptában tért örök nyugalomra. Fiaitól özvegyen maradt férje, Károlyi Gyula gróf — sógorával, ifj. Horthy Istvánnal együtt — ismert sportrepülő volt. Többször szerepeltek együtt bravuros repüléseken. És a sors különös rendelkezéséből mindketten azonos héten belül haltak repülőhalált. Ifj. Horthy István kormányzóhelyettes az orosz harctéren 1942. augusztus 20-án, Szent István ünnepén, Károlyi Gyula egy hét múltán Budapesten, a Dunába zuhant gépével, Csepel alatt.

A kormányzót sújtó három tragédiáról sok emléket keltett Paulette egykori szép ruhája Wangenben. A ruha, melyet sógor-nője, Károlyi Consuela grófnő, ifj. Horthy Miklósné örökölt... és emigrációs szegénységében elcserélt...

* * *

Amíg párom nekik dolgozott, a próbák címén is még többet jártak oda Horthyék és közben Zsófinak alkalma volt megtanulni a fohászt, Nicolette pedig többször zongorázott szórakoztatására. Az elutazásuk előtti napokban történt, hogy egyik este Consuela így szólt leányához:

— Nicolette, indulnunk kell, még sok a dolgunk, de húzzatok fel, mert a fáradtságtól nem tudok magam talpraállni.

A leány is halálos fáradtságról panaszkodott. Aztán kiderült, hogy egész nap és egész éjjel csomagolták az UNRRA elköltöző szociális osztálya vezetőjének holmiját, s iratait.

Persze, hogy nem készülhetett el a sok holmi indulásukig és az utolsó darabokért, melyekben Zsuzsa is segített édesanyjának, Zsófinak vissza kellett jönni.

Horthyné ölelések közepette barátságosan elköszönt páromtól, a hajszoltan készülő ruhák honoráriumát azonban elfelejtette említeni. Aladár az angol-órak visszatartott díjából adott páromnak igen szerény, a rendes munkadíjat meg se közelítő honoráriumot.

Igy aztán „szemérmes szegény” párom a Horthy-család javára is hozott áldozatot, ahogy jó szívével több nagyon szegény sorstársnőjének is tett hasonló szívességet.

Jóval később híre jött, hogy ifj. Horthyné leányaival valóban átköltözött Svájcba. Magyarok aztán találgatták, miért, hisz

itt az UNRRA-nál már volt keresetük, ott meg szerintük nem kaphatnak szellemi munkát. Egyes rosszmájúak a „privát fundusként” kiküldött aranyakat emlegették, míg a tájékozottabbak le nem lótték ezt az inszINUációt azzal, hogy arra már a jelenlegi pesti kormány rátette a kezét.

Jóval később, ősz elején írták Svájcba ifj. Horthyék, hogy átköltözésük előtt a leányok búcsúlátogatáson voltak Weilheimben apjuknál és nagyapjuknál. Minden jó volna, csak az a kár, hogy a leányok völegényei nuem tudtak beutazási engedélyt szerezni.

A huszártisztból lett levélcsempész értesítése alapján szökött ki a második völegény — egy történelmi nevű bárófi — és Waldseeben talált rájuk. Később Kende báróval együtt járt Wangenben és elmondta, hogy haza készül.

— Mivel nem tudok kijutni Svájcba, — mondotta feleségemnek, — minek lógjak itt, mikor otthon biztosítva van lakásom, megélhetésem.

Kende báró is hasonlóan gondolkozik, de ő már veszélyes kalandra készül a hazatéréssel kapcsolatosan. Egy barátja papírjaival indul valamelyik hazaszállítási vonattal, s az a terve, hogy mihelyt a vonat magyar területen halad, leugrik és álnéven vegyül el a fővárosi tömegben. A papírokra célozva nevetve szól:

— „Feketén” jöttem ki, „fehéren” megyek haza.

Aztán a Horthy-leányok völegényei is eltűntek életünkben és a svájciakról is sokáig nem jött hír.

Valaki megjegyezte a hamis papírral utazó báróra:

— Csak aztán nehogy úgy járjon, hogy a papírok valódi tulajdonosát közben a népbíróság halálra ítélte és ha elkapják, őt végezzék ki helyette. Ismerek hasonló történetet egy amerikai fogságból szökött német századosról. Halálra ítélt szökött fegyenc papírját adták el neki feketén, ezzel szökött, s amikor elfogták, csak nehezen tudott szabadulni a villamosszék elől.

AZ „INTERNALT” KORMÁNYZÓ BEVÁLT JÓSLATAI

Most visszatérek májusi eseményekre. Roggenzellben hallottam Sorbán alispántól, hogy nála járt Fokthüy Miklós földművelésügyi miniszteri tanácsos, aki látogatást tett Horthy kormányzónál Weilheimben. Elmondotta, hogy ő az amerikai zónában, Donauwörthben él feleségével (utóbbi előkelő veszprémegei földbirtokos család leánya). Előbb felszolgáló volt az ottani amerikai tiszti étkezdében, majd szakácsnő lett ugyanott.

A háború utolsó napjaiban egy német hadnagy hetven embe-